Uradni list
Evropske unije

SL
Serija C

C/2024/1565

5.3.2024

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Podnebna kriza in njen vpliv na ranljive skupine

(mnenje na lastno pobudo)

(C/2024/1565)

Poročevalec: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Sklep plenarne skupščine	23. 2. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
	mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	21. 11. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	13. 12. 2023
Plenarno zasedanje št.	583
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	152/00/04

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 Podnebna kriza je že prispevala k naraščanju ekstremnih vremenskih pojavov, kot so nevihte, gozdni požari in poplave, ki močno prizadenejo ranljive skupnosti po vsem svetu ter povečujejo nujno potrebo po prilagoditvenih ukrepih in večji odpornosti skupnosti. Ta katastrofalni trend se širi v nove regije, ki se prej niso tako pogosto srečevale s takšnimi pojavi. Potreben je skupen in vključujoč pristop, vsi deležniki pa bi morali prevzeti svoje odgovornosti. Povečati bi bilo treba politične in pravne možnosti ukrepanja ter dodatno okrepiti sedanje izvajanje.

1.2 Čeprav se pričakuje, da bo imela podnebna kriza zelo negativne posledice v vseh državah in družbenih razredih, bodo ranljive skupine plačale nesorazmerno visoko ceno. Posledice podnebne krize bodo močno prizadele ženske, otroke, revne, brezposelne, manjšine, priseljence in invalide, ki bodo zaradi neuspeha politike na nacionalni, evropski in svetovni ravni plačali nadpovprečno visoko ceno.

1.3 Ranljive skupine so slabše pripravljene na soočanje z izzivi za njihov življenjski standard, ki jih bo v naslednjih letih prinesla podnebna kriza, poleg tega pa imajo na voljo manj sredstev za blažitev podnebnih sprememb in prilagajanje nanje. Njihove temeljne pravice so zato zelo ogrožene.

1.4 V tesnem sodelovanju s socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe bi bilo treba poudariti socialne vidike pravičnega prehoda, pri tem pa posebno pozornost nameniti ključnim sektorjem, kot sta turizem in kmetijstvo.

1.5 Vprašanja pravičnosti, poštenosti in vključevanja so bistvenega pomena, saj bi se lahko z začetkom dobe zelene energije še povečale sedanje dohodkovne in socialne neenakosti. Pobude, kot sta Socialni sklad EU za podnebje in Sklad EU za prilagajanje podnebnim spremembam ([1]), so dobrodošle in bistvene, vendar jih je treba dopolniti z dodatnimi instrumenti, da bi učinkovito rešili vse izzive in potrebe glede prehoda. Bistveno je nameniti pozornost otrokom in vprašanjem medgeneracijske pravičnosti.

1.6 Zagotavljanje priložnosti ranljivim skupinam za pridobivanje znanj in spretnosti, potrebnih v zelenem gospodarstvu, je izjemna naloga in bistven korak k preprečevanju energijske revščine.

([1]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sklad za prilagajanje podnebnim spremembam, financiran iz Kohezijskega sklada in NextGenerationEU (UL C 486, 21.12.2022, str. 23).

1.7 Nujni so dopolnilni instrumenti za soočanje z izzivi in zahtevami energetskega prehoda. Kohezijski sklad, Sklad za pravični prehod ter mehanizem za okrevanje in odpornost lahko prav tako prispevajo k doseganju cilja glede boja proti energijski revščini, vendar je nujno potrebnih več ukrepov za razvoj celovite politične in socialne strategije EU. Zaradi vse pogostejših nesreč, povezanih s podnebno krizo, je še bolj očitno, da je treba okrepiti zmogljivosti EU za proaktivno ukrepanje v zvezi z vsemi temi izrednimi razmerami, ne pa se zgolj odzivati nanje. Sklad za prilagajanje podnebnim spremembam se lahko pri tem izkaže za izjemno pomembno orodje.

1.8 Prednostnega pomena je preučiti povezave med učinki podnebnih sprememb, ranljivimi skupinami in socialnimi neenakostmi ter razumeti, kako bi lahko podnebne spremembe in prehod na zeleno energijo zaostrili socialne in okoljske krivice, zlasti zaradi nevarnosti, da bi marginalizirane skupnosti nosile nesorazmerno breme podnebne krize. Dober primer tega je preiskovanje nesorazmerne izpostavljenosti marginaliziranih skupnosti onesnaženosti zraka ter njenim škodljivim učinkom na telesno in duševno zdravje, ki so posledica delovanja industrijskih obratov v njihovih soseskah. Ukrepi za podporo ranljivim skupinam in prizadetim gospodinjstvom bi morali temeljiti na celostnem pogledu, vključno z uporabo instrumentov socialne politike ([2]).

2. **Splošne ugotovitve**

2.1 Kar zadeva podnebno krizo, neuspehi politik na nacionalni, evropski in svetovni ravni nesorazmerno vplivajo na ranljive skupine, izzivi, s katerimi se te skupine soočajo pri prilagajanju podnebnim spremembam in njihovemu blaženju, pa so ogromni. Njihov dostop do virov, ki so na voljo za blažitev podnebnih sprememb in prilagajanje nanje, ostaja omejen. Analizirati bi bilo treba na primer, kako ekstremni vremenski pojavi, kot so poplave v soseskah prebivalcev z nizkimi dohodki, ki povzročajo razseljevanje in izgubo sredstev za preživljanje, nesorazmerno prizadenejo marginalizirano prebivalstvo.

2.2 Energijska revščina se je že ob začetku krize na energetskih trgih, ki jo je povzročila ruska invazija na Ukrajino, izkazala za ključni družbeni izziv. Socialni izzivi, ki so posledica krize na energetskih trgih, ki so jo povzročili strateški dogodki, zahtevajo nujne ukrepe za njihovo reševanje in zagotovitev socialne enakosti, saj so se zaradi podnebne krize in prehoda na zeleno energijo zvišali življenjski stroški. Če ne bodo sprejeti nujni ukrepi, bo po vsej verjetnosti ogrožena socialna enakost v Evropi.

2.3 Ženske, zlasti na svetovnem jugu, bodo zaradi podnebne krize močno prikrajšane. V regijah, kjer infrastruktura za vodo, sanitarno oskrbo in higieno ne zadostuje, ženske pa morajo še vedno skrbeti za oskrbo svojih gospodinjstev z vodo, bo kriza zaradi vode pomenila veliko dodatno breme. Poleg tega bodo dostop žensk do zaposlitve, stabilnega dohodka, življenjskega standarda in varnih delovnih mest dodatno ovirale gospodarske motnje, ki jih bo verjetno povzročila podnebna kriza.

2.4 Nevarnost dezertifikacije in drugih oblik vodnega stresa v Sredozemlju in drugih večjih kmetijskih regijah Evrope (npr. v srednji in vzhodni Evropi) lahko za kmete pomeni težave brez primere. Kmetijstvo bo verjetno postalo nevzdržno v velikih predelih južne Evrope, kjer zmanjševanje količine padavin in netrajnostno gospodarjenje z vodo povzročata kritično pomanjkanje vode. Še vedno ne vemo dovolj o socialno-ekonomskih posledicah spreminjajočega se vzorca padavin in vročinskega stresa za donos pridelkov in možnosti preživljanja.

2.5 Z izrednimi težavami pri prilagajanju podnebnim spremembam se bodo predvidoma soočali tudi revni v mestih, ki živijo v najmanj trajnostnih in okoljsko varnih soseskah velikih mest, zato jih čaka močno znižanje življenjskega standarda, pri čemer pa nimajo znanj in spretnosti ter virov za obvladovanje teh izzivov. Poleg tega je pri posameznikih v teh socialno ranljivih skupinah približno 15 % večja verjetnost, da trenutno živijo na območjih z največjim predvidenim naraščanjem števila diagnoz otroške astme zaradi povečanja onesnaženosti zraka z delci, ki ga povzročajo podnebne spremembe, in na območjih, kjer naj bi bil zaradi dviga morske gladine predvidoma poplavljen največji delež zemljišč ([3]).

([2]) https://www.eesc.europa.eu/sl/our-work/publications-other-work/publications/cost-climate-change-households-and-families-eu

([3]) Agencija ZDA za varstvo okolja (United States Environmental Protection Agency, EPA), *Climate Change and Social Vulnerability in the United States: A Focus on Six Impacts* (Podnebne spremembe in družbena ranljivost v ZDA: osredotočenje na šest posledic), Washington, september 2021.

2.6 Še posebej bodo prizadete otoške in obalne skupnosti, saj bosta erozija kopnega in dvigovanje morske gladine ogrozila njihove možnosti preživljanja in vzdržnost tradicionalnih gospodarskih dejavnosti. Med te sodijo skupnosti, ki živijo na atolih in blizu koralnih grebenov v Atlantskem, Tihem in Indijskem oceanu.

2.7 Domorodne skupnosti od Arktike do Amazonije in od Indonezije do Konga se bodo najbrž morale soočiti z ogromnim pritiskom na svoje načine preživljanja zaradi vpliva podnebne krize na ekosistem in njihove gospodarske dejavnosti. Analizirati je treba posebne ranljivosti in vplive podnebnih sprememb na domorodne skupnosti ter preučiti tradicionalno znanje in prakse, ki prispevajo k odpornosti na podnebne spremembe.

2.8 Podnebna kriza bo velike izzive najbrž prinesla tudi invalidom in starejšim, saj se z vročinskimi valovi poveča smrtnost v ranljivih skupinah; poleg tega bodo ekstremni vremenski pojavi in izredne razmere, povezane s podnebno krizo, ovirali dostop do javnega prostora.

2.9 Podnebna kriza bo verjetno nesorazmerno prizadela nekatere svetovne regije, katerih gospodarstva so še vedno močno odvisna od kmetijstva, kot so Bližnji vzhod in severna Afrika (MENA) ter podsaharska Afrika ([4]). To bo verjetno povzročilo motnje v kmetijskih gospodarstvih velikih regij ter politično destabilizacijo in močno povečanje migracijskih pritiskov proti svetovnemu severu.

2.10 V številnih državah, kjer se manjšinske skupine soočajo s politično in socialno neenakostjo, bo podnebna kriza verjetno zaostrila obstoječe delitve in neenakosti, saj bodo imele prevladujoče skupine prednostni dostop do kopnečih skupnih virov. Zaostrovanje obstoječih konfliktov zaradi vode lahko privede do nadaljnje destabilizacije regij, ki že trpijo zaradi dolgotrajnih konfliktov, kot so Izrael-Palestina, Sirija in Libija.

2.11 Zaradi omejene mobilnosti in večje navezanosti na svoje domove bo podnebna kriza verjetno močno prizadela starejše, saj se z vročinskimi valovi poveča smrtnost, kraji, kjer so doma že desetletja, pa se spreminjajo v žariščne točke podnebne krize. Primer tega so starejši na Nizozemskem, ki prebivajo na nižinskih območjih, ki so še posebej ranljiva zaradi dviga morske gladine in povečanega tveganja poplav zaradi podnebne krize.

2.12 Otroci so najmanj odgovorni za podnebne spremembe, vendar bodo posledice nosili ravno mladi in prihodnje generacije. Vprašanja medgeneracijske pravičnosti so bistveni vidik vsakega ukrepa politike za obravnavo posledic podnebne krize.

2.13 Priseljenci in begunci ostajajo med najbolj ranljivimi skupinami v podnebni krizi, saj v državi gostiteljici nimajo dovolj socialne zaščite, hkrati pa verjetno prebivajo v soseskah in pokrajinah, ki so najbolj ranljive za podnebne spremembe. Poleg tega imajo najbolj omejen dostop do priložnosti, ki jih prinaša prehod na zeleno energijo.

2.14 Prednostnega pomena so tudi izzivi, s katerimi se zaradi podnebnih sprememb soočajo ranljive skupine na mestnih območjih. Bistveno je analizirati vplive vročinskih valov, urbanih toplotnih otokov in poplav na marginalizirane skupnosti v mestih, preučiti strategije za krepitev odpornosti mest in spodbujati pravične prilagoditvene ukrepe. Preučiti bi bilo treba na primer vpliv dviga morske gladine na obalna mesta in morebitno razseljevanje skupnosti z nizkimi dohodki, ki živijo na območjih, izpostavljenih poplavam.

2.15 Poleg ranljivih skupin se tudi ranljivi ekosistemi soočajo z velikimi izzivi zaradi podnebne krize in si zaslužijo pozornost mednarodne skupnosti. V številnih primerih so ranljive skupine in skupnosti odvisne od ranljivih ekosistemov. Zato se soočajo z večjo nevarnostjo naravnih in podnebnih tveganj. Glede na to se v strategijah prilagajanja ne bo mogoče izogniti velikim kompromisom in političnim odločitvam ([5]).

([4]) UCESA (Zveza ekonomsko-socialnih svetov Afrike), dogodek o podnebnih spremembah in njihovih posledicah: glas afriških državljanov (*Climate change and its consequences: The voice of the African citizens*), Glasgow, 10. november 2021.

([5]) Skupina strokovnjakov za najmanj razvite države, *Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans* (Pomisleki v zvezi z ranljivimi skupinami, skupnostmi in ekosistemi v okviru nacionalnih načrtov prilagajanja), Sekretariat Združenih narodov za podnebne spremembe, Bonn, 2018, str. 34; Agencija ZDA za varstvo okolja (United States Environmental Protection Agency, EPA), *Climate Change Impacts on Air Quality* (Posledice podnebnih sprememb za kakovost zraka).

2.16 Številne socialno ranljive skupine živijo na industrijskih ali mestnih območjih z močno onesnaženim zrakom. Romske skupnosti v Evropski uniji pogosteje živijo na območjih, kjer spremembe, povezane s podnebjem, verjetno negativno vplivajo na zdravje. Nekateri posamezniki so tudi bolj ranljivi za vplive onesnaženosti zraka na telesno in duševno zdravje, saj jih tarejo kronične bolezni. Tako na primer pri nekaterih etničnih skupnostih, osebah z nizkimi dohodki, avtohtonem prebivalstvu in priseljenskih skupinah beležijo višje stopnje bolezni srca, astme in kronične obstruktivne pljučne bolezni (KOPB) ([6]).

3. **Podnebne spremembe, ranljive skupine in energetski prehod**

3.1 Ranljive skupine se bodo pri prehodu na pravično in čisto energijo verjetno soočale z velikimi težavami. Povečanje brezposelnosti v nekaterih sektorjih zaradi tega prehoda ogroža skupine, ki so že izpostavljene tveganju brezposelnosti in so zaposlene na primer v kmetijstvu, prometu, gradbeništvu in stanovanjskem sektorju. Brezposelnost zaradi tega prehoda bo prizadela ljudi z omejenimi možnostmi za drugo zaposlitev, saj so za prehod v drug sektor morda prestari ali pa nimajo dovolj strokovnih znanj in spretnosti.

3.2 Zaznati je pomembno spremembo raziskovalnih prioritet, in sicer se preučevanje podnebnih ali ekstremnih podnebnih dogodkov umika preučevanju načina, kako ljudje in sistemi doživljajo njihove vplive ter sistemsko socialno in ekonomsko neenakost, ki povečujeta njihovo izpostavljenost in ranljivost. Razumevanje različnih vplivov na prebivalstvo, skupnosti in sisteme, ki jih bo sprožil prehod na zeleno gospodarstvo, je ključnega pomena za razvoj prilagojenih ukrepov za odzivanje in prilagajanje, ki vključujejo širok nabor deležnikov ter pošteno in pravično porazdelitev stroškov tega prehoda ([7]).

3.3 Višji življenjski stroški, povezani s prehodom na zeleno energijo, so velik izziv, ki ga je treba obravnavati čim prej, da energetskega prehoda ne bi napadali populisti in oportunisti.

3.4 Evropska gospodinjstva in družine bodo verjetno težje krili stroške energije na hitro spreminjajočem se energetskem trgu, ki ga ogrožajo tudi veliki strateški pretresi. Možnosti evropskih gospodinjstev in družin, da postanejo energetsko samozadostni s proizvodnjo lastne energije iz obnovljivih virov in izboljšanjem energijske učinkovitosti stavb, še vedno niso dovolj raziskane.

3.5 Posledice podnebne krize za duševno zdravje ljudi bi bilo treba skrbno preučiti, saj podnebna kriza nanj vpliva neposredno in posredno. Najočitnejši primer v zvezi s tem so naravne nesreče. V ZDA se je za preučevanje tega pojava oblikovala nova medicinska disciplina – ekopsihologija.

3.6 Energetski prehod bo uspešen samo, če bo v javnem interesu: biti mora za ljudi. To pomeni, da so ukrepi finančne prerazporeditve potrebni, vendar za reševanje krize ne zadostujejo. Bistvena dopolnila instrumentov finančne prerazporeditve so preventivne in strukturirane pobude na vseh ravneh upravljanja, ki lahko tveganje energijske revščine ne le ublažijo, temveč tudi obrnejo ([8]).

3.7 Prehod na novo energijo lahko povzroči šoke na trgu dela in v sektorjih z nizkimi dohodki, kot so promet, gradbeništvo in stanovanja. Za pripadnike marginaliziranih skupin, zaposlene v ranljivih sektorjih, je tveganje brezposelnosti še vedno visoko, priseljenci in begunci pa imajo omejen dostop do priložnosti, ki jih prinaša prehod na zeleno energijo. Zelo pomembno je zagotoviti, da je ta prehod pravičen, in poskrbeti za razvoj znanj in spretnosti za zeleno gospodarstvo, na primer s preučitvijo težav, s katerimi se soočajo gradbeni delavci pri prilagajanju trajnostnim gradbenim praksam, in potreb po programih preusposabljanja.

3.8 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poudarja, da sta izobraževanje in krepitev zmogljivosti najpomembnejša za to, da bi se bile ranljive skupine sposobne odzivati na podnebne spremembe. Bistvenega pomena sta preučevanje inovativnih pristopov k izobraževanju in ozaveščanju marginaliziranih skupnosti o podnebnih spremembah ter analiza možnosti, da se s programi pridobivanja znanj in spretnosti povečajo sposobnosti prilagajanja ranljivih skupin; zlasti je treba izvesti študije o izobraževalnih programih o podnebnih spremembah, ki jih vodi skupnost, v prikrajšanih soseskah in njihovem vplivu na krepitev odpornosti in sposobnosti prilagajanja.

([6]) Agencija ZDA za varstvo okolja (United States Environmental Protection Agency, EPA), *Climate Change Impacts on Air Quality* (Posledice podnebnih sprememb za kakovost zraka), Washington, 2021.

([7]) Skupina strokovnjakov za najmanj razvite države, *Considerations Regarding Vulnerable Groups, Communities and Ecosystems in the Context of the National Adaptation Plans* (Pomisleki v zvezi z ranljivimi skupinami, skupnostmi in ekosistemi v okviru nacionalnih načrtov prilagajanja), Priloga B.

([8]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Boj proti energijski revščini in odpornost EU: izzivi z gospodarskega in socialnega vidika (UL C 486, 21.12.2022, str. 88).

4. **Posebne ugotovitve**

4.1 V srednji in vzhodni Evropi, vključno z Ukrajino in Moldavijo, se države soočajo z vse večjo spremenljivostjo letnih časov, kar ogroža njihovo predvsem kmetijsko gospodarstvo in preživetje malih kmetov ([9]). V državah, kot sta Poljska in Madžarska, se skupnosti z nizkimi dohodki, ki živijo v mestih, pogosto soočajo z večjo onesnaženostjo zraka, ki jo še poslabšujejo vplivi podnebnih sprememb, kot so vročinski valovi in spremembe vzorcev padavin. Belorusija in Ukrajina sta zabeležili močno povečanje gozdnih požarov zaradi spreminjajočih se podnebnih razmer, ki znatno vplivajo na podeželske skupnosti in habitate prostoživečih vrst ([10]).

4.2 Tradicionalni življenjski slog domorodnih skupnosti v oddaljenih severnih evropskih regijah, zlasti na Grenlandiji, tj. lov in ribolov, je v nevarnosti zaradi hitrega taljenja permafrosta, ki ogroža ekosistem, lokalno gospodarstvo in ranljive skupine ([11]). Avtohtona skupnost Samijev v severni Skandinaviji v arktičnem krogu zaradi višanja temperature in spreminjajočih se ekosistemov morda kmalu ne bo več mogla rediti severnih jelenov in ribariti, kot je pri njih navada ([12]).

4.3 Slabšanje kakovosti zraka zaradi podnebne krize bo verjetno vplivalo na telesno in duševno zdravje ranljivih skupin v velemestih na Bližnjem vzhodu in v severni Afriki. Mesta, kot so Kairo, Teheran ali Istanbul, se bodo v bližnji prihodnosti verjetno soočala z orjaškimi izzivi.

4.4 V jugovzhodni Evropi, zlasti v Bolgariji in Romuniji, se spopadajo s poplavami in zemeljskimi plazovi brez primere, ki močno vplivajo na skupnosti z nizkimi dohodki, ki nimajo sredstev za obvladovanje nesreč ([13]). Države po vsej jugovzhodni Evropi, vključno z Albanijo in Severno Makedonijo, so se izkazale za posebej dovzetne za vročinske valove, suše in požare v naravi, ki so posledica podnebnih sprememb in prizadenejo predvsem podeželsko in starejše prebivalstvo ([14]).

4.5 Sredozemske države, kot so Ciper, Grčija, Italija, Malta, Portugalska in Španija, se soočajo z večjim tveganjem upadanja padavin, vročinskih valov, ki povzročajo dezertifikacijo, in pomanjkanja vode. Te razmere nesorazmerno prizadenejo podeželske, obalne in otoške skupnosti, zlasti tiste, ki živijo od kmetijstva ([15]).

4.6 Rekordno obsežni požari v naravi so velik izziv za varnost in dobrobit ranljivih skupin povsod v Sredozemlju ([16]). Katastrofalni gozdni požari, ki so poleti 2022 na severnem delu grškega otoka Evboja, poleti 2023 pa v grškem okrožju Evros skoraj uničili vse kmetijske in gozdarske gospodarske dejavnosti, so bili zelo boleč opomnik povečanih tveganj za ranljive skupine v sredozemskih državah članicah EU.

4.7 Otoške in obalne skupnosti v Sredozemlju se soočajo z velikimi tveganji poplav in erozije. Oboje močno ogroža tudi sredozemsko naravno in kulturno dediščino ([17]).

4.8 V velemestih, kot sta Milano in Pariz, urbani toplotni otoki vplivajo na življenjske razmere in zdravje vseh državljanov, nesorazmerno pa prizadenejo ekonomsko prikrajšane ljudi in ljudi z zdravstvenimi težavami. Stanje je še slabše zaradi pomanjkanja zelenih površin in težav s kakovostjo stanovanj ([18]).

V Bruslju, 13. decembra 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Oliver RÖPKE

([9]) *Climate change and agriculture in Eastern Europe* (Podnebne spremembe in kmetijstvo v vzhodni Evropi), 2022.
([10]) *Forest Fires and Climate Change in Eastern Europe* (Gozdni požari in podnebne spremembe v vzhodni Evropi), 2023.
([11]) *Indigenous Adaptation in the Arctic* (Prilagajanje avtohtonih ljudstev na Arktiki), 2023.
([12]) Forbes in drugi, 2022.
([13]) Rasul & Balica, 2023.
([14]) Evropska agencija za okolje, 2023.
([15]) *Climate change and desertification in Eastern Europe* (Podnebne spremembe in dezertifikacija v vzhodni Evropi), 2023.
([16]) Symons, A., *The Era of „Mega Forest Fires" Has Begun in Spain. Is Climate Change to Blame?* (V Španiji se je začelo obdobje velikanskih gozdnih požarov. Ali so krive podnebne spremembe?), Euronews, 27.3.2023.
([17]) Reimann, L., in drugi, *Mediterranean UNESCO World Heritage at Risk from Coastal Flooding and Erosion Due to Sea-Level Rise* (Sredozemsko svetovno dediščino Unesca ogrožajo obalne poplave in erozija zaradi dvigovanja morske gladine), Nature Communications, zvezek 9, št. 1, 2018.
([18]) Singh, N., Singh, S., in Mall, R. K., *Urban Ecology and Human Health: Implications of Urban Heat Island, Air Pollution and Climate Change Nexus* (Ekologija v mestih in zdravje ljudi: posledice povezanosti urbanih toplotnih otokov, onesnaževanja okolja in podnebnih sprememb), Urban Ecology, Elsevier, 2020.